

Spis treści

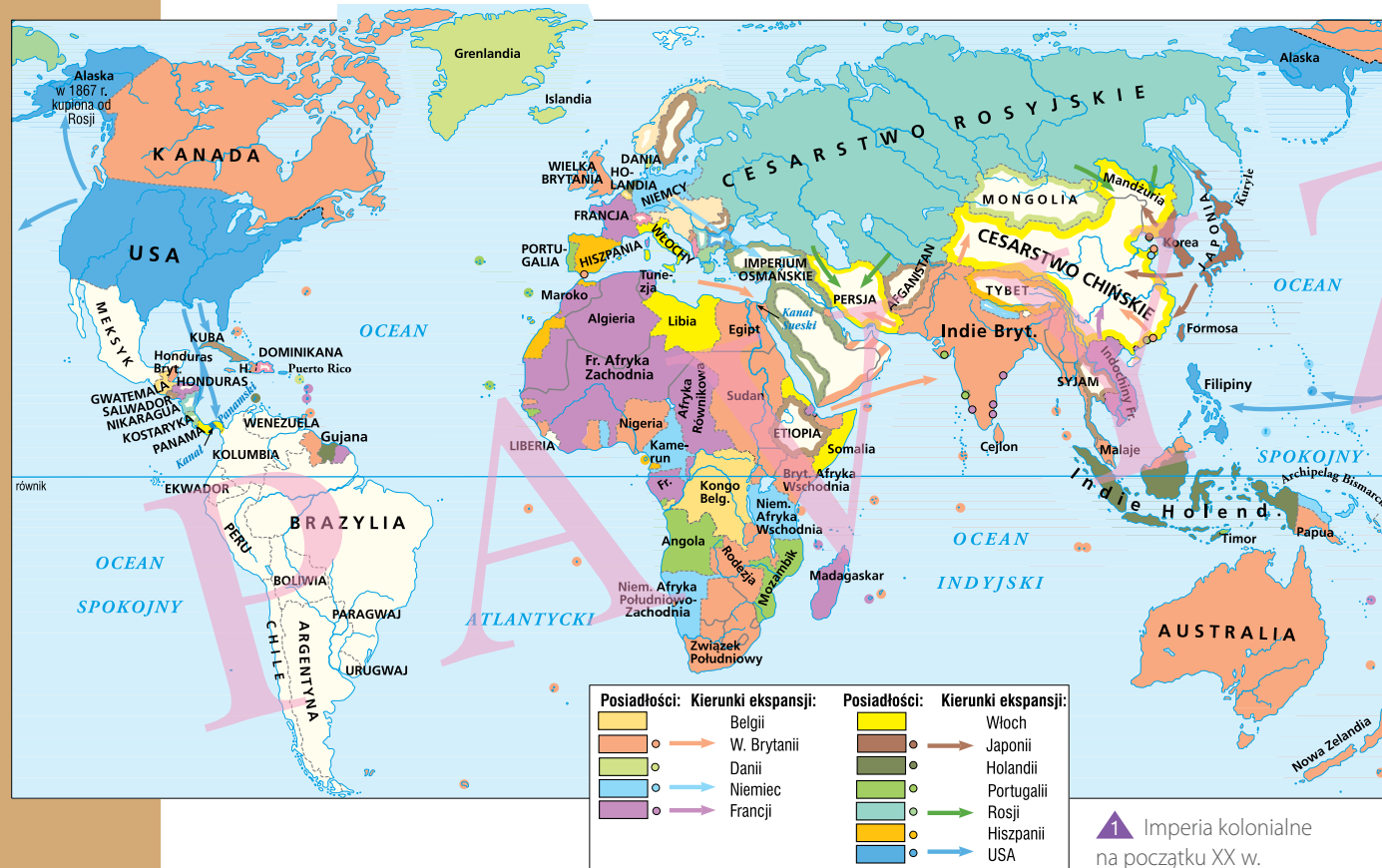
V WIEK PARY, WĘGLA I STALI	4
5.1 Rewolucja przemysłowa zmienia świat.....	6
5.2 Kształtowanie się społeczeństwa przemysłowego	10
5.3 Swoboda działania czy wierność tradycji?	14
5.4 Kapitałiści i robotnicy.....	18
5.5 Nauka i technologie w społeczeństwie przemysłowym	22
5.6 Zmiany w życiu codziennym.....	26
5.7 Kultura społeczeństwa przemysłowego.....	30
ROZDZIAŁ W SKRÓCIE	34
HISTORIA AKTYWNI . Analiza tabel i diagramów statystycznych.....	36
WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ	38
VI PODZIAŁ ŚWIATA	40
6.1 Czasy imperiów kolonialnych.....	42
6.2 Poza kontynentem europejskim	46
6.3 Początek wojny światowej	50
6.4 Przewlekły konflikt światowy.....	54
6.5 Bolszewicy zagarniają władzę w Rosji.....	58
6.6 Wojna światowa nie powtórzy się?	62
ROZDZIAŁ W SKRÓCIE	66
HISTORIA AKTYWNI . Ocena wydarzenia historycznego ...	68
WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ	70

VII OD ODRODZENIA NARODOWEGO DO NIEPODLEGŁEJ LITWY	72
7.1 Czasy książkonoszy	74
7.2 Litewskie odrodzenie narodowe.....	78
7.3 Rozdroża litewskiej tożsamości	82
7.4 Spóźniona rewolucja przemysłowa.....	86
7.5 W poszukiwaniu lepszego życia	90
7.6 Litwa Mniejsza.....	94
7.7 Wielki Sejm Wileński	98
7.8 Litwa proklamuje niepodległość.....	102
+ 7.9 Życie w Wilnie w XIX w	106
+ 7.10 Na ruinach Imperium Rosyjskiego.....	110
ROZDZIAŁ W SKRÓCIE	116
HISTORIA AKTYWNI . Jak przygotować referat na temat historyczny?.....	118
PRACA BADAWCZA . Tamiętne miejsca odrodzenia narodowego	120
WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ	122
Wstęga czasowa	124
Indeks osób i pojęć.....	125
Źródła ilustracji	127

VI

Podział świata

W XIX w. proces dzielenia świata nabrał niebywałej dotąd skali. Wyrósł w siłę podczas rewolucji przemysłowej mocarstwa europejskie zagarnęły całe kontynenty i panowały nad światem. Konfrontacja interesów w sprawie kolonii powodowała na świecie wzrost sprzeczności i napięć. Rywalizacja mocarstw europejskich o kolonie i wpływy na świecie zakończyła się katastrofą. I wojna światowa, która wybuchła w 1914 r., była najbardziej krwawa i wyniszczająca ze wszystkich dotychczasowych konfliktów zbrojnych. Jej skala i skutki były szokiem dla świata.

1914–1918 r.
I wojna światowa

1917 r.
Rewolucja Lutowa i przewrót bolszewicki w Rosji

1918 r.
Program 14 punktów Wilsona

1919–1920 r.
Paryska Konferencja Pokojowa

1919 r.
powołanie Ligi Narodów

Początek XX w.

2 „Droga Menin”. Obraz brytyjskiego malarza Paula Nasha symbolizujący I wojnę światową, 1919 r. Ukazuje odmieniony przez działania wojenne krajobraz belgijski z resztkami fortyfikacji (1), zalanymi wodą okopami (2), lejami i wyrwami po wybuchach pocisków artyleryjskich (3). Kikuty zniszczonych drzew (4) bodą zasnuwane chmurami i dymami niebo. Przebijają się przez nie promienie słoneczne przypominające lufy karabinów (5). Pośrodku obrazu dwaj brytyjscy żołnierze (6) usiłują podążać z trudem rozpoznawalną drogą w okropnym pejzażu.

W tym rozdziale przerobisz i ocenisz:

- Epokę imperializmu i kolonializmu i jej cechy;
- Przyczyny i przebieg I wojny światowej;
- Rewolucję Lutową i przewrót bolszewicki 1917 r. w Rosji;
- Paryską Konferencję Pokojową i jej uchwały;
- Skutki I wojny światowej i zmiany na mapie politycznej Europy.

Dowiesz się, czym zastąpiły te osoby:

Georges Benjamin Clemenceau;
Ignacy Domeyko;
Włodzimierz Lenin;
David Lloyd George;
Mikołaj II;
Wiktoria;
Wilhelm II;
Woodrow Wilson.

Poznasz znaczenie tych pojęć:

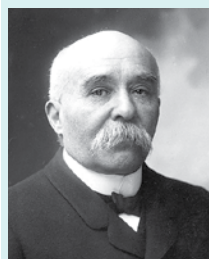
bolszewicy, europocentryzm; front; imperializm; kolonia; kolonializm; Liga Narodów; militarizm; pokój separatystyczny; prawo samostanowienia narodów; reparacje; rewanżyzm; strefa zdemilitaryzowana; wojna manewrowa; wojna pozycyjna.

Nauczysz się:

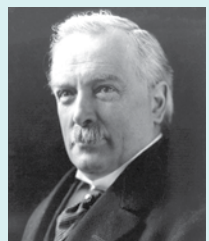
badacę oceny wydarzenia historycznego.

6.6 Wojna światowa nie powtórzy się?

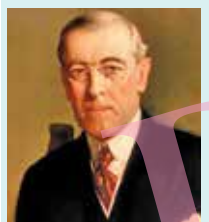
W 1918 r. zakończyła się I wojna światowa – najbardziej krwawa w dziejach ludzkości. Konflikt zbrojny z 10 milionami ofiar zostawił po sobie koszmarnie wspomnienia. Łudzono się nadzieją, że będzie ostatni. Na jakiej konferencji zdecydowano o nowym ładzie światowym i losach państw? Dlaczego Niemcy oburzali się na warunki Pokoju Wersalskiego? Czy nowo utworzona światowa Liga Narodów działała skutecznie?

Georges Benjamin Clemenceau (1841–1929) – premier rządu francuskiego w 1906–1909 i 1917–1920 r. Uczestnik konferencji pokojowej w Paryżu.

David Lloyd George (1863–1945) – premier rządu brytyjskiego w latach 1916–1922. Uczestnik konferencji pokojowej w Paryżu.

Woodrow Wilson (1856–1924) – prezydent USA w latach 1913–1921. Uczestnik konferencji pokojowej w Paryżu. Autor znanych jako 14 punktów Wilsona, inicjator utworzenia Ligi Narodów. W 1920 r. laureat Nagrody Nobla.

14 punktów Wilsona – ogłoszony przez prezydenta USA W. Wilsona w 1918 r. 14-punktowy program zapewnienia pokoju po I wojnie światowej.

Konferencja pokojowa w Paryżu – negocjacje Ententy i jej sojuszników po I wojnie światowej 18 stycznia 1919 r. – 21 stycznia 1920 r. w sprawie traktatu pokojowego z Niemcami i nowego ładu w Europie. Opracowano i podpisano traktaty z pokonanymi państwami. Utworzono Ligę Narodów.

Prawo samostanowienia narodów – sformułowana w końcu XVIII w. we Francji i USA idea, że wszystkie narody mają prawo do politycznej niezależności i samodzielnego ustanawiania formy rządów. Opierało się na programie 14 punktów W. Wilsona, który miał na celu wspieranie powstania państw narodowych w Europie po I wojnie światowej.

Konferencja pokojowa w Paryżu

W 1919 r. przedstawiciele 27 krajów zbrali się w Paryżu, w Wersalu na **konferencję pokojową**. Głównym celem konferencji było podpisanie traktatów z pokonanymi w wojnie krajami Trójprzymierza, porozumienie w sprawie powojennego ładu w Europie i zapobieżenie podobnym wojnom na przyszłość. Po upadku imperiów Niemieckiego, Rosyjskiego i Austro-Węgierskiego trzeba było ustalić nowe granice państw i podzielić się sferami wpływów na świecie. Pokonane kraje i nieuznawana przez Ententę Rosja Sowiecka nie zostały zaproszone na konferencję.

Najważniejsze decyzje na konferencji podejmowała Wielka Trójka: prezydent USA **Woodrow Wilson** i premierzy **David Lloyd George** (Wielka Brytania) i **Georges Benjamin Clemenceau** (Francja). W. Wilson przedstawił swój **program 14 punktów**. Prezydent USA pragnął powołać organizację międzynarodową dla zapewnienia pokoju na świecie, popierał **prawo samostanowienia narodów**. Oznaczało to, że każdy naród ma prawo do zbudowania niezależnego państwa. W. Wilson nie chciał zbyt dotkliwie karać Niemiec. Podobnego zdania

1 Z 14 punktów Wilsona, 1918 r.

- I. Porozumienia pokojowe będą jawnie zawierane, nie będzie już porozumień tajnych.
- II. Całkowita wolność żeglugi na morzach.
- III. Zniesienie barier gospodarczych i ustalenie warunków handlu równych dla wszystkich narodów.
- IV. Zbrojenia zredukowane do minimum.
- V. Rozstrzygnięcie sporów kolonialnych w swobodnej, otwartej atmosferze.
- VI. Uregulowanie stosunków z Rosją.
- VIII. Terytorium francuskie zostanie uwolnione i odbudowane. Alzacja i Lotaryngia mają powrócić do Francji.
- X. Stworzenie możliwości autonomicznego rozwoju narodom Austro-Węgier.
- XII. Autonomia dla narodów Imperium Osmańskiego. Dardanele zostaną otwarte dla okrętów i statków handlowych.
- XIII. Stworzenie niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkałych przez ludność bezsprzecznie polską.

2 „Wilhelmie, to jedyna droga wyjścia!” Karykatura USA, 1918 r.

XIV. Stworzenie Ligi Narodów, której celem będzie zapewnienie gwarancji niepodległości politycznej oraz integralności terytorialnej wszystkich państw..

Według: https://pl.wikipedia.org/wiki/Czterna%C5%9Bcie_punkt%C3%B3w_Wilsona#Linki_zewn%C4%99trzne

I wojna światowa

8 stycznia 1918 r. W. Wilson odczytuje w Kongresie USA 14 punktów

11 listopada 1918 r. Rozejm w Compiègne – koniec I wojny światowej

18 stycznia 1919 r. – 21 stycznia 1920 r. Konferencja pokojowa w Paryżu

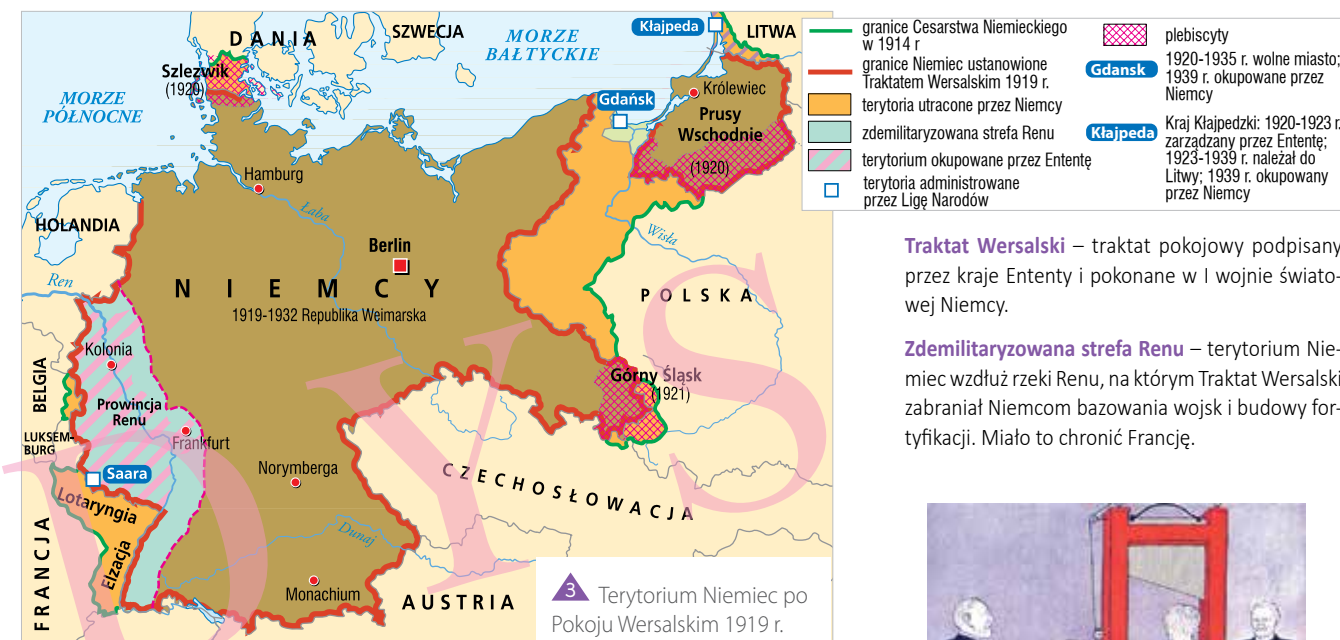

28 czerwca 1919 r. Pokój Wersalski

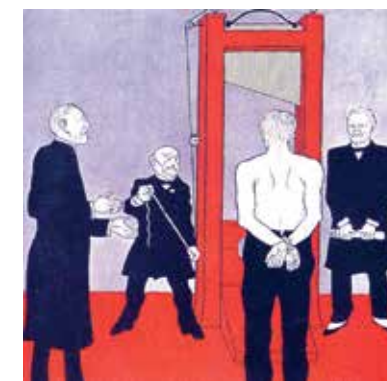
25 stycznia 1919 r. Utworzenie Ligi Narodów

Początek XX w.

Traktat Wersalski – traktat pokojowy podpisany przez kraje Ententy i pokonane w I wojnie światowej Niemcy.

Zdemilitaryzowana strefa Renu – terytorium Niemiec wzdłuż rzeki Renu, na którym Traktat Wersalski zabraniał Niemcom bazowania wojsk i budowy fortyfikacji. Miało to chronić Francję.

4 Położenie Niemiec po Traktacie Wersalskim. Karykatura z 1919 r.

5 Pokój Wersalski oczami W. Wilsona i generała niemieckiego

Z historii wiemy, że dotąd traktaty pokojowe były przestrzegane nie dłużej niż kilkadziesiąt lat. Chcemy, żeby pokój, który teraz zamierzamy podpisać, trwał jeśli nie wiecznie, to przynajmniej przez stulecia.

История XX века. Зарубежные страны, Москва, Аванта, 2002, s. 97.

Nikt nigdy jeszcze nie narzucał nikomu tak brutalnie takiego uciążliwego i haniebnego pokoju. Pokój bez uprzednich negocjacji, podyktowany jak ten Pokój Wersalski, kiedy zbój obala swoją ofiarę i zmusza ją do oddania swojej sakiewki.

J. M. Lambin, J. Martin, P. Desplanques, Histoire / géographie 3e, Paris, 1989, s. 23.

był D. Lloyd George, który obawiał się, że osłabienie Niemiec zbyt mocno wzmocni Francję. Kraj ten mocno ucierpiał w czasie wojny i zamierzał całkowicie złamać Niemcy.

Wersalski Traktat Pokojowy

Uczestnicy konferencji naszykowali dla Niemiec **Wersalski Traktat Pokojowy**. Niemcy nie zgodziły się na jego surowe warunki. W końcu postawiono im żądanie: albo Niemcy podpisują traktat, albo przeciwko nim zostaną wznowione działania wojenne. Niemcy nie mogły już walczyć. Traktat podpisano w Sali Lustrzanej Pałacu Wersalskiego, w której w 1871 r. po zwycięskiej wojnie z Francją Niemcy zostały ogłoszone cesarstwem.

Traktat uznawał Niemcy za jedynego winowajcę w wojnie. Utraciły one 13% swego terytorium i wszystkie kolonie. Ograniczono siły zbrojne Niemiec. Armię zredukowano do 100 tys. żołnierzy, większą część okrętów bojowych, łodzi podwodnych i czołgów. Wojsko nie miało wstępu do **zdemilitaryzowanej strefy Renu** w sąsiedztwie Francji. Wycieńczone przez wojnę Niemcy musiały wypłacić zwycięzcom ogromne reparacje.

Choć Niemcy wymusili na Rosji Sowieckiej w 1918 r. jeszcze bardziej drakoński Pokój Brzeski, warunki Traktatu Wersalskiego uważali za obraźliwe i poniżające. Z czasem warunki spłacania reparacji łagodzone. Dotknięty przez kryzys powojenny kraj otrzymał pomoc finansową z USA. Niemcy nadal pozostawały jednym z najsilniejszych gospodarczo krajów w Europie i na świecie.

6.6 Wojna światowa nie powtórzy się?

Liga Narodów – organizacja międzynarodowa powołana w 1919 r. na konferencji pokojowej w Paryżu. Głównym jej zadaniem było rozwiązywanie konfliktów środkami pokojowymi, zapobieganie wojnom i zapewnienie narodom niezawisłości politycznej. Zlikwidowana w 1946 r., jej działalność kontynuuje Organizacja Narodów Zjednoczonych.

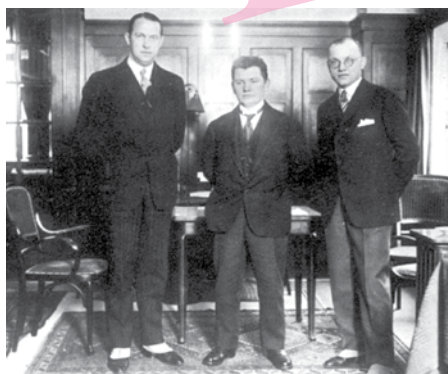
6 Flaga Ligi Narodów.

8

Ze statutu Ligi Narodów

8. Ograniczenia uzbrojenia narodowego do minimum niezbędnego dla utrzymania bezpieczeństwa narodowego i wspólnego popierania zobowiązań międzynarodowych.
11. Każdą wojnę bądź wszczętą, bądź bezpośrednio lub pośrednio zagrażającą któremukolwiek z członków Ligi, uznaje się niniejszym za sprawę dotyczącą całej Ligi.
12. Każdy spór mogący doprowadzić do zerwania stosunków ma rozstrzygnąć Trybunał Międzynarodowy.
13. Członkowie Ligi zobowiązują się do przyjęcia każdego wyroku, jaki będzie wydany.
16. Każdy Członek Ligi, który pogwałcił umowę jej, może być wykluczony z liczby jej członków uchwałą Rady, powziętą przez przedstawicieli wszystkich innych Członków Ligi należących do Rady.

Statut Ligi Narodów, Warszawa 1919, s. 7-13.

9 Delegacja dyplomatów litewskich w Lidze Narodów w Genewie. Zdjęcie z 1919 r. Od lewej: Dovas Zaunius, prof. Augustinas Voldemaras i Petras Klimas.

7 Konferencja Ligi Narodów w Genewie, 1923 r.

Utworzenie Ligi Narodów

SBolesne skutki wojny przywiodły państwa do zrozumienia, że na przyszłość wszelkie konflikty między nimi trzeba rozwiązywać środkami pokojowymi. Z inicjatywy W. Wilsona uczestnicy konferencji pokojowej powołali w 1919 r. **Ligę Narodów**. Ta organizacja międzynarodowa miała zapobiegać wojnom i zapewnić pokój i bezpieczeństwo na świecie.

Liga była pierwszą w dziejach świata organizacją o tak szlachetnych celach. Jej członkowie zobowiązali się, że konflikty będą rozwiązywać w drodze negocjacji, a każda napaść na jakiegokolwiek inne państwo będzie potępiona. Wobec agresora stosowane będą sankcje ekonomiczne i wojskowe. Na siedzibę Ligi Narodów wybrano Genewę w Szwajcarii.

W okresie powojennym Liga funkcjonowała pomyślnie. Do lat 30. XX w. udawało się unikać większych wojen. Organizacja jednak nie potrafiła rozwiązać niektórych konfliktów, np. między Litwą a Polską o Wilno. Największe wpływy w Lidze miały mocarstwa, które niewiele dbały o interesy małych państw. Liga nie miała własnych sił zbrojnych, które mogłyby powstrzymać agresorów. Choć W. Wilson dokładał starań, największe naówczas mocarstwo światowe – USA – odmówiło udziału w Lidze Narodów. Dłuższy czas nie było w niej też Niemiec i Związku Sowieckiego.

Litwa na konferencji pokojowej

Uczestnicy konferencji pokojowej w Paryżu nie chcieli przyznać, że Imperium Rosyjskie rozpadło się, dlatego nowych państw bałtyckich na konferencję nie zaproszono. Francja niechętnie patrzyła na Litwę. Zamierzała ona wspierać silnego sojusznika – państwo polskie, które chroniłoby przed Niemcami i Rosją Sowiecką. „Olbrzymi, które pokonały smoka, patrzyły na nas jak na jakiegoś mola w ich posagu” – pisał sygnatariusz Aktu Niepodległości Litwy Petras Klimas. Jednakże delegacja na czele z pierwszym premierem rządu litewskiego mimo wszystko przyjechała do Paryża. Miała na konferencji dwa główne zadania: zapewnić oficjalne uznanie niepodległości Litwy przez mocarstwa i uzyskać wsparcie gospodarcze. Litwini stale pisali do miejscowych gazet francuskich i delegacji innych państw o historii swego kraju, pragnieniu posiadania niezależnego państwa. Choć nie udało się uzyskać pełnego uznania, delegacja mocno przyczyniła się do krzewienia wiedzy o Litwie i otrzymała od USA bardzo potrzebny dla odrodzonego państwa kredyt.

10 Europa po I wojnie światowej, 1918-1923 r.

Oceny konferencji pokojowej

Decyzje konferencji pokojowej w Paryżu dotyczyły miliony Europejczyków. Z innymi zwycięzonymi krajami również podpisano traktaty pokojowe. Część nowych państw zyskała uznanie międzynarodowe. Dla określenia przynależności państwowej niektórych terytoriów przeprowadzono wiele plebiscytów, ustanowiono granice państw.

Zwycięzcy mieli nadzieję, że uchwały konferencji zapobiegą wojnom, nie usunęła ona jednak sprzeczności między nowo powstałymi państwami. Na wschodzie pojawiło nowe zagrożenie pokoju – Rosja Sowiecka. Swoje zwycięstwo W. Lenin traktował jako „iskrę, z której rozgorzeje pożar światowej rewolucji komunistycznej”. Na drakońskie warunki Pokoju Wersalskiego szczególnie oburzali się Niemcy. W społeczeństwie niemieckim wzrastały nastroje **rewanżyzmu**. Inne państwa i narody też czuły się pokrzywdzone. Narody w Europie były tak przemieszane, że ustanowienie granic w oparciu tylko o narodowość było niemożliwe. Skutkiem tego były sąsiedzkie konflikty między nowymi państwami.

Większość Europejczyków cieszyła się wynikami konferencji pokojowej w Paryżu. Historycy natomiast oceniają jej uchwały niejednoznacznie. Jedni uważają, że już tkwiły w nich przyczyny II wojny światowej. Inni twierdzą, że osiągnięcie wyników zadowalających wszystkie strony było niemożliwe.

11 Prezydent W. Wilson i gołąbek pokoju. Karykatura z 1919 r. Pod nią podpis: „W. Wilson: „Oto twoja gałązka oliwna (na niej napis: „Liga Narodów”). Teraz możesz działać.” Gołąbek pokoju: „Ja, oczywiście, życzę dobrze wszystkim, czy tylko ta gałązka nie będzie dla mnie za ciężka?”

Rewanżyzm (fr. *revanche* – odwet) – dążenie do odzyskania terytoriów utraconych wskutek wojny czy manipulacji politycznych, wzięcia odwetu za poniesione straty wojenne lub polityczne.

12

O skutkach Pokoju Wersalskiego

Wersalski Traktat Pokojowy nie mógł być podstawą pokoju. Był z góry skazany na fiasko. Nie ulegało wątpliwości, że dojdzie do jeszcze jednej wojny. USA nie podpisały traktatu, a w świecie, którego centrum już nie była Europa i o którego losach decydowała nie Europa, żaden traktat, którego nie podpisało największe mocarstwo świata, nie mógł istnieć. Dwa mocarstwa zostały na jakiś czas wyeliminowane z gry międzynarodowej – Niemcy i Rosja Sowiecka. Traktat pokojowy mający za filary tylko Wielką Brytanię i Francję nie mógł trwać.

Według: E. Hobsbawm, *Krańcucinowy amzjus*. *Trumpa-sis amzjus*: 1914–1991, Vilnius: Mintis, 2000, s. 48–49.

1. Wymień przyczyny zwołania i wyniki konferencji pokojowej w Paryżu.
2. Zbadaj 3–5.
 - a) Opisz konsekwencje Pokoju Wersalskiego dla Niemiec.
 - b) Dlaczego Niemcy i Wielka Trójka różnie oceniali traktat?
3. Opisz zmiany na mapie politycznej Europy po I wojnie światowej 10.
4. Dlaczego delegacji litewskiej ważna była obecność na konferencji pokojowej 9?
5. Ustalcie, które punkty 1 udało się zrealizować.
6. Omówcie 12. Podyskutujcie o zaletach i wadach uchwał konferencji pokojowej w Paryżu.

6.1 Czasy imperiów kolonialnych

Politykę państw w XIX – na początku XX w., której celem było agresywne poszerzanie własnych terytoriów i powiększanie wpływów na świecie, nazywamy imperializmem.

Do zdobywania kolonii szczególnie skłaniała państwa rewolucja przemysłowa i szybko rosnąca liczba ludności.

Większość metropolii zarządzała koloniami pośrednio. Swobodniej istniały posiadłości największego na świecie imperium kolonialnego – Wielkiej Brytanii.

W drugiej połowie XIX w. chęć posiadania kolonii zgłosiły nowo utworzone Włochy i Niemcy. W końcu XIX w. do rywalizacji o kolonie wstąpiły USA, Rosja i Japonia.

Walka o kolonie i sfery wpływów stale prowadziła do konfliktów między państwami.

W dzisiejszych czasach imperializm i kolonializm państw europejskich oceniane są jednoznacznie negatywnie.

6.2 Poza kontynentem europejskim

Losy ludów i państw Afryki, Azji i Ameryki Południowej, które zaznały imperializmu, układały się różnie.

Jedne zostały podbite i zniewolone łatwo, inne potrafiły przetrwać i nawet rozkwitnąć.

Chcąc uniknąć konfliktów wzajemnych, mocarstwa europejskie zwołały w 1884-1885 r. konferencję w Berlinie, na której podzieliły Afrykę.

Indie były największą i najwyżej cenioną kolonią brytyjską zwaną perłą w koronie imperium.

Chiny utraciły samodzielność i stały się półkolonią, jednak w 1911 r. doszło do rewolucji. Cesarstwo Chińskie upadło. Kraj proklamowano republiką.

Dzięki reformom Meiji Japonia z odizolowanego i zacofanego kraju zmieniła się w najbardziej nowoczesne i najpotężniejsze państwo w Azji.

W XIX w. trwała dekolonizacja Ameryki Łacińskiej. W miejsce byłych kolonii hiszpańskich i portugalskich powstało wiele niezależnych państw.

6.3 Początek wojny światowej

Na początku XX w. rywalizacja mocarstw o wpływy, kolonie, możliwości handlu i panowanie na świecie przerosła w I wojnę światową.

Walczyły w niej państwa Trójprzymierza (Niemcy, Austro-Węgry i Włochy) i Ententy (Wielka Brytania, Francja i Rosja).

Największe napięcie utrzymywało się na Bałkanach, gdzie starły się interesy wielkich mocarstw.

Za pretekst do wojny posłużył zamach w Sarajewie w 1914 r. na następcę tronu Cesarstwa Austro-Węgierskiego.

W konflikt o niebywałej dotąd skali angażowało się coraz więcej krajów, wojna stała się światową. Ogarnęła nie tylko Europę, ale też Afrykę i Azję.

6.4 Przewlekły konflikt światowy

Ogromne straty wojenne, miliony poległych, rannych i okaleczonych, ciągłe walki wycieńczyły wojujące kraje.

Kiedy do władzy w Rosji dorwali się bolszewicy, kraj wycofał się z wojny zawierając z Niemcami i ich sojusznikami Pokój Brzeski.

Wojna na dwa fronty, wprowadzone przez Ententę blokady morskie i przystąpienie do wojny USA przyspieszyły porażkę Niemiec.

I wojna światowa zakończyła się 11 listopada 1918 r. rozejmem w Compiègne i porażką Trójprzymierza.

Europa najbardziej odczuła bolesne skutki wojny. Rosja i Niemcami wstrząsnęła rewolucja, w której obalono monarchie.

Zmieniła się mapa polityczna Europy. W miejscu upadłych imperiów powstało lub odzyskało niezależność немало państw.

6.5 Bolszewicy zagarniają władzę w Rosji

Niepomyślny dla kraju przebieg I wojny światowej spowodował w Rosji w 1917 r. Rewolucję Lutową.

Car Mikołaj II został zmuszony do zrzeczenia się tronu, monarchia w Rosji upadła.

Utworzony Rząd Tymczasowy nie rozwiązał najważniejszych problemów kraju, Rosja pogrążyła się w chaosie.

Skorzystali z tego bolszewicy na czele ze zwolennikiem komunizmu W. Leninem, którzy po przewrocie październikowym zagarnęli władzę w Rosji.

W 1918 r. bolszewicy rozpędzili demokratycznie wybraną przez obywateli Rosji Konstytuante. W kraju zapanowała dyktatura bolszewicka.

Zawarty w 1918 r. z Niemcami separatystyczny Pokój Brzeski pozwolił bolszewikom utrzymać władzę.

Dyktatura bolszewicka oznaczała dla obywateli Rosji niebywałą przemoc i nędzę.

6.6 Wojna światowa nie powtórzy się?

Dla ustanowienia nowego ładu zwycięzcy w I wojnie światowej zwołali w 1919-1920 r. konferencję pokojową w Paryżu.

Najważniejsze uchwały konferencji zostały przyjęte przez prezydenta USA W. Wilsona i premierów D. Lloyd George'a (Wielka Brytania) i G. B. Clemenceau (Francja).

Niemcy zostały zmuszone do odpisania Traktatu Wersalskiego. Zostały uznane za jedyne winowajcę wojny, utraciły 13% swego terytorium i wszystkie kolonie, ograniczono ich siły zbrojne.

Uczestnicy konferencji pokojowej w Paryżu powołali w 1919 r. Ligę Narodów, która miała zapobiegać wojnom i zapewnić pokój i bezpieczeństwo na świecie.

Uchwały konferencji pokojowej nie rozwiązały sprzeczności między państwami, dlatego są oceniane niejednoznacznie.

PRZESZŁOŚĆ W TERAŹNIEJSZOŚCI. CO ODZIEDZICZYLIŚMY?

- Bolesne skutki kolonializmu i imperializmu ujawniają się we współczesnych problemach na świecie, jak niejednakowy poziom rozwoju państw, ubóstwo, konflikty zbrojne i wojny, uchodźcy.
- Demokratyczne kraje Zachodu przestrzegają Konwencji Haskiej 1907 r. o prawie i zwyczajach wojny.
- Protokół Genewski z 1925 r. zabrania używania w konfliktach zbrojnych między państwami broni chemicznej i biologicznej.
- Uwiecznione w dziełach pisarzy i artystów straszliwe doświadczenie I wojny światowej stanowi lekcję dla ludzkości unikania podobnych konfliktów na przyszłość.
- Na Litwie są cmentarze poległych w latach I wojny światowej żołnierzy niemieckich i rosyjskich.
- Liga Narodów była poprzedniczką Narodów Zjednoczonych (obecnie największej na świecie organizacji międzynarodowej).

Ocena wydarzenia historycznego

Historycy mogą różnie oceniać konkretne wydarzenie z przeszłości, jego przyczyny i skutki. Historia jest nauką, która dopuszcza wielość różnych opinii. Ważne, żeby były one oparte na faktach, a nie wysane z palca. Sens i znaczenie wydarzeń historycznych z biegiem czasu ciągle się zmieniają. Np. rewolucja przemysłowa i polityka kolonialna państw europejskich były oceniane przez XIX-wiecznych historyków inaczej niż przez współczesnych badaczy. Żadna ocena historyczna nie jest ostateczna. Prowadzone są nowe badania, których wnioski każą oceniać od nowa znane fakty. Mnogość ocen wydarzeń historycznych jest rzeczą pożyteczną, bowiem różne opinie pozwalają na porównywanie, szersze i dokładniejsze podsumowanie. Ucząc się historii napotykamy wydarzenia historyczne, które dość trudno zrozumieć. Zdarza się, że do odpowiedniego zbadania i oceny czegośkolwiek brakuje wiedzy i umiejętności fachowych. Najczęściej spotykanym błędem jest ocena wydarzeń historycznych na podstawie tylko jednej opinii. Nie sprawdzamy, co na ten temat mówią inne źródła i inni badacze. Wtedy wnioski i oceny są stronnicze, mylne. Chcąc uniknąć podobnych błędów trzeba przestrzegać pewnych reguł.

Pożyteczne porady

- *Różnice w ocenach historycznych występują nie tylko w książkach naukowych i źródłach pisanych, ale też w karykaturach, filmach, na zdjęciach, plakatach, w pieśniach i in.*
- *Najlepiej jest badać i porównywać zupełnie przeciwstawne oceny tego samego wydarzenia.*
- *Wybierajcie do badania oceny tych wydarzeń, które już przerabialiście i macie o nich wiedzę.*
- *Poproście nauczyciela lub znajdźcie samodzielnie przykłady, jak oceny historii mogą być nie poparte faktami, świadomie wypaczone lub sfalszowane.*

1 2 3 Kolejność czynności

1. Zapoznaj się z ocenianym wydarzeniem historycznym i zbierz jak najwięcej informacji o nim.
 - a) Jakie wydarzenie jest oceniane?
 - b) Z jakiego okresu pochodzi?
 - c) Jakie jest pochodzenie informacji? Jest to pierwotne czy wtórne źródło historyczne?
2. Znajdź dwie różne oceny wydarzenia historycznego.
3. Ustal, czy są one podbudowane źródłami historycznymi, faktami, materiałem naukowo-badawczym.

4. Zastanów się, skąd mogła wziąć się różnica w ocenie wydarzenia.
5. Jaki, twoim zdaniem, mógłby być cel autorów różnych ocen?
6. Porównaj, która ocena jest pewniejsza, tzn. bezstronna, wyczerpująca i podbudowana faktycznymi argumentami.

Kro rozpętał I wojnę światową?

A **Historyk Richard J. Evans:**
 „Serbia powinna wziąć na siebie największą odpowiedzialność za wybuch I wojny światowej. Serbski nacjonalizm i ekspansjonizm były poważnymi siłami niszczącymi, a poparcie Serbów dla terrorystów „Czarnej Ręki” było wielce nieodpowiedzialne. Na Austro-Węgry spada nieco mniejsza odpowiedzialność za panikę i przesadną reakcję na zamordowanie następcy tronu.”

B **Historyk John Rawls:**
 „I wojna światowa nie wybuchła przypadkowo czy wskutek nieudolnej dyplomacji. Wzięła się ze spisku rządów Cesarstwa Niemieckiego i Austro-Węgierskiego rozpętania wojny w nadziei, że Wielka Brytania nie wtrąci się.”

C **Historyk David Stevenson:**
 „Największa odpowiedzialność spada na rząd Niemiec. Niemcy wszczęły wojnę na Bałkanach popychając Austro-Węgry do ataku na Serbię i doskonale rozumiejąc, że taki konflikt może się zaostrzyć. Mało prawdopodobne, by Austro-Węgry zachowały się tak drastycznie bez poparcia Niemiec. Niemcy zaczęły również szersze działania wojenne w Europie wysyłając ultimatum do Rosji i Francji i wypowiadając im wojnę, kiedy te ultimata zostały odrzucone.”

Według: <https://www.bbc.com/news/magazine-26048324>

D **Historyk Jesus Hernandez:**
 „Francja krzywo spoglądała na Niemcy jeszcze od 1871 r., kiedy te przyłączyły Alzację i część Lotaryngii. Czterdzieści lat pragnienie odwetu u Francuzów nie malało, tylko rostało, podbechtywane nawet w szkołach. Cesarstwo Niemieckie, które zjednoczyło swoje ziemie później niż inne kraje – dopiero w 1870 r. – spóźniło się do podziału kolonii. Choć Niemcy mogli się szczycić swoim potencjałem ekonomicznym i przemysłowym, czuli się jak uwięzieni na kontynencie europejskim nie mając nadziei na zajęcie na świecie miejsca, jakie, ich zdaniem, im się słusznie należało. Rosja pod Mikołajem II ostrzyła zęby na Bałkany. Cesarstwo Austro-Węgierskie demonstrowało poparcie dla Bułgarii i z niepokojem obserwowało przenikanie Rosji do regionu. Habsburgom przypadło rządzenie ogromną i barwną mozaiką narodów (Czesi, Słowacy, Chorwaci, Słowacy i inne ludy), które często zrywały się do powstań. Sławna z podbojów słowiańskich Rosja chroniła Serbię przed naciskami Wiednia, a ten ciągle porywał się na Belgrad twierdząc, że Serbia jest główną kolebką ruchów będącym zarzewiem konfliktów.”

J. Hernandez, *Pirmasis pasaulinis karas*, Vilnius: Obuolys, 2011, s. 31–33.

1 Pocztówka propagandowa z 1915 r. ukazująca cesarza Niemiec Wilhelma II: „Moje sumienie przed Bogiem i historią jest czyste. Nie chciałem wojny.”

- ?
1. W książkach lub internecie znajdź różne oceny tego samego wydarzenia historycznego.
 2. Wyjaśnij, dlaczego w nauce historycznej możliwe są różne oceny wydarzeń.
 3. Zgodnie z opisem czynności zbadaj oceny wybranego wydarzenia lub wydarzeń.
 4. Zbadaj A–E.
 - a) Jaki wspólny temat łączy te źródła?
 - b) Porównaj przyczyny tego wydarzenia w podręczniku z opiniami A–D. Która z nich jest najbliższa ocenie w podręczniku?
 - c) Z którą z tych ocen zgodziłbyś się sam/sama? Podaj argumenty.
 5. Wybierzcie dowolne wydarzenie historyczne i znajdźcie różne jego oceny w dziełach historycznych. Porównajcie, czym te oceny różnią się ze sobą.
 6. Podyskutujcie, jak można rozróżnić, na jakiej ocenie można polegać, a na której nie.

WIEM, UMIEM, POTRAFIĘ

Najważniejsze pojęcia

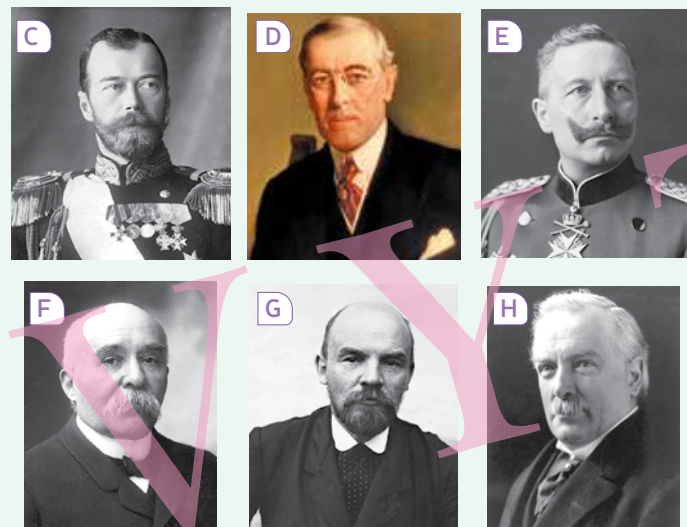
1 Opisz te pojęcia.

Bolszewicy	Imperializm	Militaryzm	Rewanżyzm
Ententa	Kolonia	Pokój separatystyczny	Reparacje
Europocentryzm	Kolonializm	Prawo samostanowienia narodów	Wojna manewrowa
Front	Liga Narodów	Strefa zdemilitaryzowana	Wojna pozycyjna

2 Każdemu z tych pojęć przypisz odpowiednie wydarzenie, zjawisko lub postać historyczną.

Postaci historyczne

3 Rozpoznaj te postaci historyczne.

4 Wymień ich zasługi.

Orientuję się w czasie historycznym

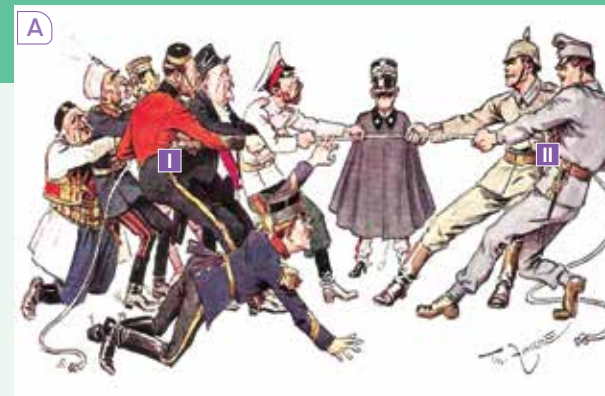
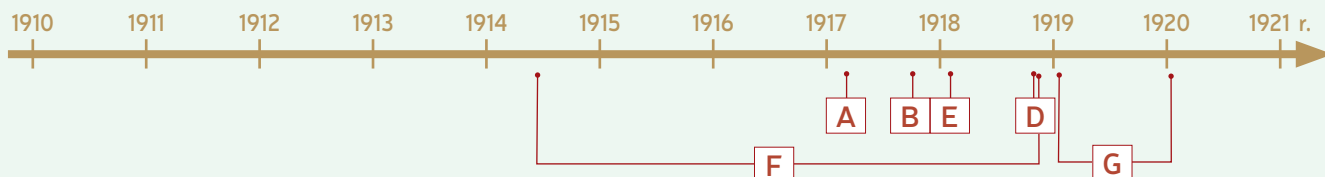
5 Która litera czemu odpowiada na wstęde czasowej?

- Konferencja pokojowa w Paryżu.
- Przewrót bolszewicki w Rosji.
- I wojna światowa.
- Ogłoszenie programu 14 punktów W. Wilsona.
- Rozejm w Compiègne.
- Rewolucja Lutowa w Rosji.

Oceniam

6 Konferencja pokojowa w Paryżu.

- Oceń uchwały konferencji pokojowej w Paryżu z pozycji różnych krajów:
USA;
Wielkiej Brytanii i Francji;
Niemiec.
- Wyjaśnij, dlaczego poglądy poszczególnych państw na uchwały konferencji są różne.

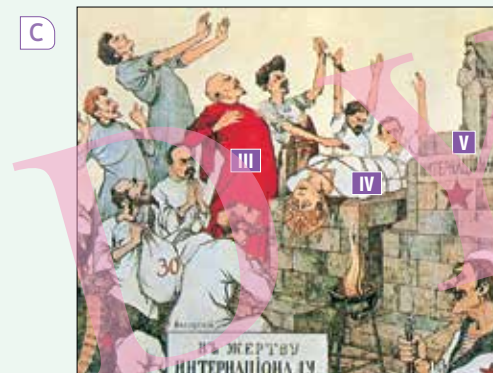

„Równowaga europejska”. Karykatura z 1914 r.

Z książki historyka Marka Galeottiego

Karol Marks pisał, że wojna „wystawia kraj na próbę. Tak jak w zeknięciu z powietrzem mumie od razu rozsypują się, tak wojna wydaje ostateczny wyrok na przeżyte ustroje społeczne.” Przynajmniej w tym się nie mylił, a groźnie nadciągający kataklizm I wojny światowej miał położyć kres istnieniu tego reżimu zombie. Równowaga sił w Europie została w 1914 r. zachwiana, imperia Austro-Węgierskie, Rosyjskie i Otomańskie przeżywały kryzys, wschodzące Niemcy szukały swego miejsca pod słońcem, a sprzeczności Brytanii i Francji z innymi krajami w sprawach kolonii zaostbrały się.

M. Galeotti, *Trumpa Rusijos istorija. Nuo pagonybės iki Putino*, Vilnius: Briedis, 2022, s. 139.

„Bolszewicy składają Rosję w ofierze Międzynarodówce”. Karykatura z 1918 r.

Stosuję wiedzę i umiejętności

7 Zbadaj źródła historyczne.

- Do którego typu zaliczylibyście źródła A-C: pierwotnych czy wtórnych? Odpowiedź uzasadnijcie.
- Co symbolizują postaci I-V w źródłach A i C?
- Co chcieli powiedzieć autorzy karykatur A i C?
- Czy autorzy A i C mieli rację ukazując w ten sposób sytuację w Europie i w Rosji?
- Udowodnijcie, że teza z B „wojna wydaje ostateczny wyrok na przeżyte ustroje społeczne” podczas I wojny światowej sprawdziła się.

Działam i tworzę

8 Skorzystaj z materiału tematów rozdziału i napisz esej „Co imperializm i kolonializm przyniósł w XIX – na początku XX w. narodom Afryki i Azji: postępek krajów rozwiniętych czy niewolę?”

9 Skorzystaj z internetu i biblioteki i znajdź co najmniej trzy pisane lub niepisane źródła historyczne związane z I wojną światową, konferencją pokojową w Paryżu. Zbadaj je i wyjaśnij, jakiego rodzaju są to związki.

Sprawdź swoją wiedzę

Teraz potrafisz...

- ...ocenić epokę imperializmu i kolonializm.
- ...wymienić przyczyny i skutki I wojny światowej.
- ...opisać przebieg I wojny światowej na frontach zachodnim i wschodnim.
- ...wyjaśnić przyczyny Rewolucji Lutowej w Rosji w 1917 r. i przewrotu bolszewickiego.
- ...wymienić przyczyny zwołania i najważniejsze uchwały konferencji pokojowej w Paryżu.
- ...wymienić zmiany na mapie politycznej Europy po I wojnie światowej.

	Tak	Częściowo	Nie	
...ocenić epokę imperializmu i kolonializm.	●	●	●	s. 42–49
...wymienić przyczyny i skutki I wojny światowej.	●	●	●	s. 50, 57
...opisać przebieg I wojny światowej na frontach zachodnim i wschodnim.	●	●	●	s. 51–56
...wyjaśnić przyczyny Rewolucji Lutowej w Rosji w 1917 r. i przewrotu bolszewickiego.	●	●	●	s. 58–60
...wymienić przyczyny zwołania i najważniejsze uchwały konferencji pokojowej w Paryżu.	●	●	●	s. 62–65
...wymienić zmiany na mapie politycznej Europy po I wojnie światowej.	●	●	●	s. 65